

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIVALAR VAZIRLIGI

NAMANGAN MUHANDISLIK-QURILISH INSTITUTI

TEXNIK TIZIMLARDA AXBOROT TEKNOLOGIYALARI

FANINING O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: 700 000 – Muhandislik, ishlov berish va qurilish sohalari

Ta'lim sohasi: 720 000 – Ishlab chiqarish va ishlov berish sohalari

Ta'lim yo'nalishi: 60720400 – Texnologik mashinalar va jhoozlar ta'lim yo'nalishi

Fan/modul kodi TTAT1104	O'quv yili 2024-2025	Semestr 1	ECTS – Kreditlar 4
Fan/modul turi Majburiy	Ta'llim tili O'zbek		Haftadagi dars soatları 4
1.	Fanning nomi Texnik tizimlarda axborot texnologiyalari	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'llim (soat)
2.	I. Fanning mazmuni 2. <i>Fanni o'qitishidan matasad - talabalarда texnik tizimlarda axborot texnologiyalariga doir masalalarni o'rganish, texnik tizimlarda masalalarni dastur orqali yechish, dasturlarni o'maiish, sozlash ishlari, muhandislik masalalarini hal qilishda kompyuter texnologiyalaridan foydalanishga asoslangan zamонавиҳ axborot texnologiyalaridan foydalanish va amaliyotda sinab ko'rish hamda ulardan foydalanish bo'yicha bilim, boshlang'ich ko'nikmalar hosil qilish va malakasini shakkantirishdir. Fanning vazifasi - talabalarga texnik tizimlarda axborot texnologiyalarining o'ni, sohaga oid malumotlarni shakkantirish, qeyta ishlash va uzatish, texnik tizimlarda kompyuter grafikasidan foydalanish, multimedia texnologiyalari, zamонавиҳ avtomatlashirilgan loyiҳahash tizimlari va ularning texnik sohalarda qo'llanishi, shuningdek yuqori darajali dasturlash tillari yordamida dasturlash masalasi, malumotlar bazalari bilan ishlash asoslari hamda kompyuter tarmoqlari bo'yicha zaruri bilmlar berish, axborot va telekommunikatsiya texnologiyalaridan kasbiy faoliyatda foydalanish tarkibi, vazifalari va imkoniyatlarini o'rganish hamda ko'nikma va malakalarni shakkantirishdan iborat</i>	Jami yuklama	
I. Fanning mazmuni			

II. Asosiy nazar qism (ma'ruza mashg'ulotlari)
2.1 Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

- 1-mavzu. Texnologik mashinalar va jihozlar yo'nalishida zamonaviy kompyuter texnologiyalaridan foydalanish.**
 Texnik tizimlarda axborot kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) asosiy vazifalari va texnologiyasida qo'llanishi. O'zbekistonda AKT sohasini rivojlanishidagi asosiy yo'nalishlar, amaldagi qonunlar. AKTni Texnologik mashinalar va jihozlar yo'nalishlarda tadbiq etish tamoyillari, raqamli iqtisodiyoti rivojlanish maqsadida raqamli infrafizimani modernizatsiya qilish.

2-mavzu. Zamonaviy kompyuterlarning arxitekturasi va tarkibiy tuzilmasi. Axborot texnologiyalarining texniki va dasturiy ta'minoti. Texnik vositalar(Hardware). Asosiy va qo'shimcha qurilmalar, ularning ishlash prinsipi. Dasturiy ta'minot. Dasturiy vositalar (Software). Dasturiy

ta'minot turlari. Operatsion tizim tushunchasi va uning turlari. Soha mutaxassisini ish joyining tarkibi. Mutaxassisining asosiy dasturiy ta'minoti.

3-mavzu. Texnologik mashinalar va jihozlar yo'nalishida xujijatlarni qayta ishlash texnologiyalari. Matn redaktorlari, elektron jadvallar va taqdimot yaratish dasturlari.

Xujijatlar yaratishda main muxarrirrulari turlari va ularning imkoniyatları. Elektron jadvallar bilan ishllovchi dasturlar turlari. Taqdimot yaratuvchi daturlarning turlari va ularning imkoniyatları. MS Office dan kasbiy faoliyatda foydalanish.

4-mavzu. Texnologik mashinalar va jihozlar yo'nalishida ma'lumotlar ombori yaratish texnologiyalari.

MS Accessda ma'lumotlar omborini yaratish usullari. Ma'lumotlar omborini loyihalash asoslari. Access ma'lumotlar omborini boshqarish tizimi. Ma'lumotlar omborini yaratish usullari. Ma'lumotlar omborining asosiy ob'yektlarini. Jadvallarni yaratish. Jadvallar orasida bog'lanishlarni yaratish. Ma'lumotlarni kiritish, formatlash va taxrirish. So'rovnamalar yaratish. Sohaga oid masalalarga ma'lumotlar ombori yaratish texnologiyalari.

5-mavzu. Zamonaviy avtomatlashtirilgan loyihalash tizimlari va ularni Texnologik mashinalar va jihozlar sohasida qo'llanilishi.

Loyihalash jarayonlari va bosqichlari. Avtomatlashtirilgan loyihalashda ishlatalidigan model va parametrlarini sinflash. Avtomatlashtirilgan loyihalash tizimlari strukturası va turlari. Konseptual loyha asosida analitik, parametrik va sonli modellar yaratish va taxlit qilish. Dinamik modellashtirish usullarini o'rGANISHDA CAD, CAM, CAE tizimlarini qo'llash, texnologik jarayonlarni loyihalash tizimini avtomatlashtirishda amaliy dasturlardan foydalanish.

6-mavzu. Ekspert tizimlari va ularni yaratish texnologiyasi. Metallarga ishlov berish jarayonida texnik tizimlarni modellashtirish turlarining tasnifi.

Intellektual tizimlarning madsidi, funktsiyalari. Ekspert tizimlari. Ekspert tizimining sinflanishi, strukturasi. Ekspert tizimlari-sun'iy intellektning asosiy ilovalari. Ekspert tizimlarning bilimlar bazasi. Modellashtirish tasnifi belgilari. Tizimlarning modellashtirishning samaradorligi

7-mavzu. Jarayonlarni loyihalashda matematik modellashtirish asoslari. Statistik ma'lumotlarni qayta ishlashda maxsus dasturlar kompleksi (MATLAB, MATHCAD).

Mathlab, MathCad dasturlari misolida statik va dinamik modellarni amalga oshirish. Matlab, Mathlab, MathCad tizimlari tarkibida dasturlash. Texnologik mashinalar va jihozlar bo'yicha turli hil masalalarni Matlab, MathCad

tizimlari yordamida hisoblash	<p>8-mavzu. Grafik modellashtirish asoslari. AutoCAD dasturining grafik imkoniyatlaridan foydalanish.</p> <p>Avtomatlashtirilgan loyihalash tizimlarida grafik modellashtirish. AutoCAD dasturi haqida umumiyyat malumotlar. Standard primitvlari. Geometrik ob'ektlarni tasvirlarini qurish. Obyektlar xususiyatlari. Obyektlarini o'zgartirish buyruqlari.</p>
	<p>9-mavzu. Immitatsion modellashtirish xususiyatlari</p> <p>Immitatsion modelllarni yaratish. Modeldar va ularning turlari. Parametrga asoslangan modelllarni tizimda qo'llash. PCAD, T-Flex amaliy dasturlarida immitatsion modelllarni yaratish.</p>
	<p>10-mavzu. KOMPAS-3D avtomatlashtagan loyihalash dasturida Texnologik mashinalar va jihozlar yo'nalishiga oid loyihalarini yaratish texnologiyalari</p> <p>Kompas dasturi haqida umumiy malumotlari. Kompas avtomatlashtirilgan loyihalash tizimida grafik modellashtirish. Dastur interfysi. Chizish va grafik muharriri ("Compass-Graph"). Kompasdag'i o'chash va koordinata tizimlarining birliklari. Mashina detallarini chizish usullari. Texnik dizayn modulli.</p>
	<p>11-mavzu. SolidWorks dasturi yordamida metallarga ishlov berish texnologik jarayonini loyihalash bosqichlarida korxona ishini avtomatlashtirish</p> <p>3D modellashtirish. Payvandlangan konstruktsiyalarni ishlab chiqish. Gidro/aerodinamikani hisoblash. Chizmalarни yaratish qobiliyati. Mahsulot materialini hisobga olgan holda loyihalash. Vizualizatsiya. Mallumotlar bilan ishlash (ScanTo3D funksiyasi). Piliali metall buyumlarni loyihalash qobiliyati. Elektr zanjirlari bilan ishlash. Tayyor mahsulotni jonlantirishni o'rganish. Mallumotlarni turli formatlarga eksport qilish.</p>

13-mavzu. Soha korxonalarda axborot xavfsizligi. Ma'lumotlarni himoya qilishda kriptografik usullarini qo'llash.
 Axborot xavfsizligi tushunchasi. Axborot xavfsizligini ta'minlash. Axborotlarni himoyalashning texnik va dasturiy vositalari. Axborotlarni himoyalash usullari. Identifikasiya va autentifikasiya masalalari. Kompyuter tarmoqlariga ruxsatsiz ularish, yovuz niyatli harakatlar va tarmoqda ishslash qoidalarini buzish. Kompyuter viruslari va ulaming turlari. Kompyuter viruslaridan himoyalanish. Kompyuter tarmoqlari xavfsizligini ta'minlash vositalari. Axborotlarning sohasida ichki va tashqi tahidilar. Axborot xavfsizligining kriptografik usullarini o'rganish va ularni axborot xavfsizligini oshirishda qo'llash.

14-mavzu. Texnik tizimlarda jarayonlarini algoritmlash va dasturlash.

Masalalarни kompyuterda yechish bosqichlari

Algoritim va algoritmlash. Algoritminning xossalari. Algoritmlarni yaratish usullari va turlari. Algoritmlarni tasvirlash usullari. yordamchi algoritmlar. Masalalarни kompyuterda yechish bosqichlari. Zamonaviy dasturlash texnologiyalari.

15-mavzu. PYTHON dasturlash tili. Texnologik mashinalar va jihozlar sohasiga oid dasturlarni Python dasturlash tilida tuzish.

PYTHON dasturlash tilining asosiy elementlari. Standart funksiyalar bilan ishlash. PYTHON dasturlash tilida chiziqli, tarmoqlanuvchi va takrorlanuvchi jarayonlarni loyihalash va dasturlash. PYTHON dasturlash tilida funkksiya va modular bilan ishlash.

III. Amaliy mashg'ulotlari buyicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsya etiladi:

- Kompyuterning qurimalarining ishslash prinsipi bilan tanishish.
- Xujittar yaratishda matn muxarrirlari, elektron jadvallar va taqdimat yaratuvchi dasturlar bilan ishlash.
- Avtomatashirilgan ish joylarini tashkilleshtirish.
- MathCad amaliy dasturini interfeyssini o'rghanish va qo'llash.
- Muhandislik masalalarini yechishda matematik modellariga hisoblash eksperiment va sonli tahilini analiga oshirish.
- KOMPAS-3D avtomatashirgan loyihalash dasturida tizimlarning grafik imkoniyatlardan foydalanish va ularni vizuallashtirish.
- Gipemmat, multimediali axborot texnologiyalari bilan ishlash.
- Tizim ishlashtiga tasir qiluvchi kiber xujumlarni aniqlash va tahliddardan himoya qilish.
- PYTHON dasturlash tilida funksiya va modullar bilan ishlash.

*Amaliy dars mashg'ulotlari kompyuter o'quv xonalari o'kaziladi.
 Talaba har bir amaliy dars mashg'ulotiga oid ishlannmalarini CHIZING*

<p><i>amaliy bajargan ishlari)ni shu darsning o'zida bajarib, amaliyot fani o'qituvchisiga ko'rsatadi va o'z o'rniда o'qituvchi ushu talabani baho laydi. Amaliy dars mashg'ulotida guruhdagi har bir talaba baho lanishi va HEMIS tizimida qayd etilishi lozim.</i></p> <p>IV. Laboratoriya mashg'ulotlari buyicha ko'rsatma va tavsiyalar <i>Laboratoriya mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsya etiladi:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> Kompyuterning dasturiy ta'minoti bilan ishlash. MS Accessda dasturida ma'lumotlar omborini yaratish Ekspert tizimlari bilan ishlash. AutoCAD dasturi va interfeysi. Loyihalash jarayonlarida AutoCAD dasturidan foydalanish. SolidWorks dasturida loyihalar yaratish texnologiyasi Tarmoq dasturlari bilan ishlash va lokal tarmoq tashkil etish usullarini o'rganish PYTHON dasturlash tilida chiziqli, tarmoqlanuvchi va takrorlanuvchi jarayonlarni algoritmlash. <p><i>Laboratoriya dars mashg'ulotlari tegishli kompyuter o'quv xonalari o'kaziladi. Talaba har bir laboratoriya dars mashg'ulotiga oid ishlannmalarini (bajargan ishlari)ni Google Drive — fayllarni saqlash mumkin bo'lgan bututi xostingda jamlab boradi va fan o'qituvchisiga taqdim etadi.</i></p> <p>V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar <i>Mustaqil ta'lim uchun tavsya etiladigan topshiriglar:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> Axborot kommunikatsiya texnologiyalarning o'mi va ahaniyati bo'yicha sohaga oid adabiyotlar, Internet ma'lumotlari va ilmiy-tehnik jurnallar asosida TAXLILY MATERRIALAR tayyorlang. Kompyuterlearning arxitekturasi va tarkibiy tuzilmasi, ularning texnik va dasturiy ta'minoti bo'yicha KROSSVORD tayyorlang. Prezi, Microsoft PowerPoint, Apple Keynote, Google Slides, Libre Office Impres dasturlarida TAQDIMOT tayyorlang. Tegishli dasturlar uchun Venn Diagrammasini tuzing. Big Data, Big Data Analytics & Data Mining bo'yicha TEZIS yozing PCAD va T-Flex amaliy dasturlari SWOT taxllilini amalga oshiring. CAD, CAM, CAE tizimlarini Metallar texnologiyasida qo'llanilishi haqida TAXLILY material tayyorlang. MatLab dasturi va unda massivlar bilan ishlash. "Magic matrix"ni amaliyotga taqbiq etish bo'yicha LOYIHA elementini quring. AutoCAD Mechanical dasturida mashina detalini YARATING. Kompass avtomatashirgan loyihalash dasturida tasavvuringizdagি metallarga ishlav berish texnologik jarayonini loyihasini CHIZING Sun'iy intelлект tizimlari haqida TAQDIMOT va TAXLILY MA'LUMOT tayyorlang.

12. Internet-marketing hizmatlari va Mobil-tijorat bo'yicha rivojlangan soha kompaniyalari modelлari taxlili bo'yicha SWOT taxlini amalga oshiring.	
13. Kriptografiya va kriptotizmlar uchun KLASTER tuzing.	
14. Matematik modelлari: chiziqli, tarmoqlanuvchi va takrorlanuvchi xarakterdagi sohaga oid matematik tenglama va ifodalarga keltiriluvchi jarayonlar va masalalar uchun hisoblash algoritм-blok sxemasi (ABS) qurинг.	
15. Matematik modelлari: chiziqli, tarmoqlanuvchi va takrorlanuvchi xarakterdagi sohaga oid matematik tenglama va ifodalarga keltiriluvchi jarayonlar va masalalar uchun DASTUR tuzing. Natijalarini TAXUIL qilib bering.	<p><i>Mustaqil ta'lim soallarini samarali tashkil etish uchun yuqorida berilgan mustaqil ta'lim topshiriglari taribidan har bir talaba tanlov asosida (fan o'qituvchisi tasviyasiга ko'ra) kamida 2 ta topshiriqu ixtirob olishi.</i></p> <p><i>Mustaqil ta'lim topshiriglari fan o'qituvchisi tashhabbusi bilan, joriy akademik guruh negiziga tashkil etilgan kichik guruhlardan iborat "talabalar jamoasi"ga ham berilishi mumkin. Ushbu taribda ham topshiriglarning soni 2 tadan kam bo'lmasligi lozim.</i></p> <p><i>Shuningdek, mazkur fan doirasida, fan o'qituvchilarini va talabalarining o'zaro kelishuv xuloselariiga ko'rta, muayyan kichik guruhlar uchun:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ StartUP loyihalari; ■ Innovasion ishlammalari; ■ Texnik (texnologik) yangi jihatolar, prototiplar <p><i>kabi masalalardan biri mustaqil ta'lim topshirig'i sifatida berilishi munkin.</i></p> <p><i>Mustaqil ta'limgan qolgan topshiriglari bo'yicha talaba individual taribda o'z ustida ishlashi, shaxsiy tashabbus ko'rsatib, kegusida:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ mustaqil ishlash, ✓ ijodiy fikrlash, ✓ qaror qabul qilish va h.k. <p><i>kabi kasbiy kompetensiyasini rivojlanirishi hamda yetaricha ko'nikma va malakalanga ega bo'lishi ko'zda tutilgan.</i></p>

3.	<p>VI. Fan o'qitilishning natijalarini (shakllanadigan kompetensiyalar)</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> • texnik tizimlarga oid axborotlar bilan ishlashda zamonaviy kommunikatsion texnologiyalarni tassavur va bilinga ega bo'lishi; • kompyuter tizimlarning dasturiy va texnik vositalarini, elektron hujjatlarni yaratishning ko'p foydalanuvchi rejimi, gipermatn ishlashning zamonaviy vositalarini bilinga ega bo'lishi; • konvertor dasturlar, nashriyot tizimlari, publisher dasturi; maxsus amaliy dasturlar tex, latex, equation dasturlarini texnik tizimlarda elektron
4.	<p>VII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • amaliy ishlarni bajarish xulosalash; • tajriba ishlarni bajarish va taxlii; • vaziyatlari topshiriqlarni (keys-stadi) yechish; • muhokamalarda ishtirok etish; • assessment; • kichik guruhlarda ishlash; • guruhi loyiha ishlarni bajarish; • mustaqil ishlarni bajarish; • taqdimot tayyorlash; • taxlihi materiallar tayyorlash; • konseptual loyihalarni ishlab chiqish; • iqtisodiy taxillar; • krossword; • Venn diagramma; • Esse; • SWOT taxil
5.	<p>VIII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Talabalar tomonidan kreditlarni to'plab borish fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarini to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilgan mayzular va bajarilgan topshiriglarni haqida mustaqil mushohada yuritish, amaliy va tajriba dars mashgulotlari hamda mustaqil ta'lim soatlari uchun berilgan vazifa va topshiriglarni bajarish, oraliq va yakuniy nazoratlar bo'yicha belgilangan shakkllar (o'gzaki, yozma, amaly, test, assessment va h.k.)dagi topshiriqlarni bajarishdan iborat</p>
6.	<p>Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Olimov M., Amaliy matematik dasturlar paketi, Namangan: Usmon Nosir media, 2021 2. Mallaboyev N.M. "Teknik tizimlarda axborot texnologiyalari". Darslik,

	<p>“Fazilatortexservis” XK nashriyoti, Nam.: 2023 y.</p> <p>3. Mallaboyev N.M. “Axborot texnologiyalar”. Darslik, “Fazilatortexservis” XK nashriyoti, Nam.: 2023 y</p> <p>4. Jakbarov O.Goyipov U.Jurayev N. Akbarov B. «Python dasturlash tili».</p> <p>5. O’quv qo’llanma, Mashrab nashriyoti, Nam.: 2022 y</p> <p>5. S.S.Saydalijev. «Kompyuterda loyihalash». O’quv qo’llanma, Fan va texnologiya, 2019 y.</p> <p>6. M.Kadirov. «Axborot texnologiyalar». O’quv qo’llanma, Sano-standart, 2018 y.</p>
	<p>Qo’shimcha adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajigimizni mard va oljanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T.: “Uzbekiston” NMU, 2017. -488 b. O’zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Xarakatlar strategiyasi to’g’risida. - T.:2017 yil 7 fevral, PF-4947-soni Farmoni. Ronald W.Larsen. Introduction to MathCad. Western Sydney University.- Australia:2014. U.Shadmanova. “Qurilishda axborot texnologiyalari”. O’quv qo’llanma, O’FMJ, 2018 y. M.M.Kadirov. “Texnik tizimlarda axborot texnologiyalari”. O’quv qo’llanma, O’FMJ, 2019 y. A.A.Qahharov.”Kompyuter tizimlari va tarmoqlari”. Dasrlik, Fan va texnologiyalar, 2019 y.
	<p>Axborot manbalari</p> <ol style="list-style-type: none"> Wikipedia. Svobodnaya ensiklopediya: www.ru.wikipedia.org http://www.intuit.ru/department/informatics/intinfo/ http://www.junior.ru/students/miroshnikov/pon_kod.htm www.intuit.ru http://virtual-university.eurasia.org
	<p>Fan/modul’ uchun ma’sular:</p> <ol style="list-style-type: none"> A.Xasanov – NamMQI, “Texnik tizimlarda axborot texnologiyalari” kafedrasi mudiri D.Baqijonov – NamMQI, “Texnik tizimlarda axborot texnologiyalari” kafedrasi stajyor-o’qituvchisi
	<p>Taqrizchilar:</p> <ol style="list-style-type: none"> D.T.Qodirov – NamMTI, “TJAB” kafedra mudiri, texnika fanlari bo'yicha fala safha doktori (Ph.D). X.Abdullaev – NamMQI “Texnologik mashina va jihozlar” kafedrasi muduri, t.f.d.
	<p>9. Fanning o’quv dasturi Namangan muhandislik-qurilish instituti tomonidan ishlab chiqilgan va institut o’quv-uslubiy Kengashining 2024 yil “<u>20</u>” -sonli bayonnomasi bilan ma’qullangan.</p>